

Boshlang'ich sinflarda maqollardan foydalanish usullari
Qo'qon universiteti 3-kurs Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi
Saidova Sevinch

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'quvchilariga o'qish savadxonligi darslarida maqollardan foydalangan holda ularga chuqur mazmunga va hikmatga ega bo'lgan mavzularni ochib berish va ular orqali o'quvchi ongigasindirishning yo'llari haqida fikr yuritiladi.

KALIT SO'ZLAR. Maqola, ta'lim, metod, matal

KIRISH. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirish yo'lida xorijiy ilg'or tajribalarnimo'rganish, xalqaro standartlar talablarining joriy etilishi muhim ahamiyatga ega. Bu borada O'zbekiston Respublikasida qo'yilayotgan amaliy qadamlarga xalq ta'limi tizimida ta'lim sifati baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarning tashkil etilishi to'g'risida hukumat qarorining qabul qilinishi Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasidek (IEA-International Association for the Evaluation of Educational Achievement) nufuzli tashkilot bilan hamkorlik aloqalarining yo'lga qo'yilishini misol sifatida keltirish mumkin. O'qish savodxonligining rivojlanishi har bir o'quvchining o'sib-ulg'ayishi, ta'lim olishi va kundalik hayotida muhim ahamiyat kasb etgani bois, o'qish savodxonligini tadqiq etishda Ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasining (IEA) qariyb 60 yil mobaynida o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmalarini muntazam ravishda xalqaro miqyosda baholab, ularning o'qib o'rganishlari uchun zarur sharoitlarni yaratishga harakat qilmoqda¹. Bugungi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilar bilan savod o'rgatish davrida kitobda o'tilayotgan mavzuga mos holda kitoblarning tagiga ham maqollar yozib borilmoqda.

ASOSIY QISM. Maqol — xalq og'zaki ijodi janri; qisqa va lo'nda, obrazli va obrazsiz, grammatik va mantiqiy tugallangan ma'noli hikmatli ibora, chuqur mazmunli. Muayyan aniq shaklga ega. Maqollarda avlod-ajdodlarning hayotiy tajribalari, jamiyatga munosabati, tarixi, ruhiy holati, etik va estetik tuyg'ulari, ijobiy fazilatlari mujassamlashgan. Asrlar mobaynida xalq orasida sayqallanib, ixcham va sodda poetik shaklga kelgan.

¹ BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI BAHOLASHDA XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING AHAMIYATI Doniyarov Mavlonbek Arabovich., Jizzax davlat pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim" fakulteti o'qituvchisi

Maqollar mavzu jihatdan nihoyatda boy va xilma-xil. Vatan, mehnat, ilm-hunar, do'stlik, ahillik, donolik, hushyorlik, til va nutq madaniyati, sevgi va muhabbat kabi mavzularda, shuningdek, salbiy hislatlar xususida rangbarang maqollar yaratilgan. Maqol uchun mazmun va shaklning dialektik birligi, ko'p hollarda qofiyadoshlik, ba'zan ko'p ma'nolilik, majoziy ma'nolarga boylik kabi xususiyatlar harakterli. Maqollarda antiteza hodisasi ko'p uchraydi ("Kattaga hurmatda bo'l, kichikka izzatda bo'l" va boshqalar).

Turkiy xalqlarning maqollaridan namunalar dastlab maqol Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk" asarida keltirilgan. Bu maqollarning bir qanchasi hozir ham o'zbek xalqi orasida turli vari-antlarda ishlatiladi. Shuningdek, maqol Koshg'ariy asarida "Kishi olasi ichtin, yilqi olasi tashtin"; "Odam olasi ichida, mol olasi tashida" kabi. Biz maqollarni hayotda juda kop ishlatamiz to'g'rimi!

Maqollar ba'zan matal, zarbulmasal, naql, hikmat, hikmatli so'z, tanbeh, mashoyixlar so'zi, hikmatli maqol, donishmandlar so'zi, otalar so'zi kabi nomlar bilan ham yuritiladi. Maqollarning ijtimoiy-siyosiy va tarbiyaviy ahamiyati juda, xattoki, g'oyat katta. Matalda narsa tasviri, uning harakteristikasi beriladi, maqolda esa to'la tugallangan fikr-xulosa ifodalanadi. So'z ko'rki - maqol!

1-sinfning savod o'rgatish davri maqollarni o'rganishning t ayyorlov bosqichi hisoblanadi. 1-sinf o'quvchilari savod o'rganish davridayoq maqollarni o'rganib boradilar. Alifbe davrida berilgan maqollar maqollar matn mazmuniga mos bo'lib, ular matn g'oyasini o'quvchilarga aniq va to'la yetkazib berishga xizmat qiladi. Masalan, "Kapalak bilan asalari" matni ostida berilgan "Oldin o'yla, keyin so'yla",

"Chumchuq "matni ostida berilgan "Mehnat bilan topganing—qandu asal totganing" kabi maqollar matn mazmuni va g'oyasini o'quvchilarga aniq singdirishga yordam beradi. 2- sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida ham maqollar matn ostida beriladi. Bu maqollarni o'qish va o'rganish tahlil qilish asar o'qilib, tahlil qilinib bo'lingandan so'ng amalga oshiriladi. Berilgan bu maqollar yuqorida berilgan mavzuni yanada ochib berishga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga maqollarni o'rgatishda maqolni o'qish, uning mazmuni ustida ishlash, maqoldagi so'zlar ma'nosini izohlash, maqolni yod olish, matn mazmuniga mos maqol topish, maqollarni mavzular bo'yicha guruhlash kabi ishlar amalga oshiriladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarga maqollarni o'rgatish boshlang'ich sinf o'qituvchisidan katta

tayyorgarlikni talab etadi. O'qituvchi har bir darsga tayyorlanayotganda asar mazmuniga va unda ilgari surilgan g'oyaga mos maqil ustida qanday mashq uyushtirishni rejalashtirib olishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'yinlarni juda yaxshi ko'radilar. Bundan foydalangan o'qituvchi o'quvchilarga maqollarni o'rgatishda turli ta'limiy o'yinlardan foydalansa, maqsadga muvofiq bo'ladi. "Davom ettir", "Maqolni tikla", "Kim ko'p maqol biladi?", "Maqollar bozori", "Marraga kim oldin keladi?", "Koptokni qaytar" kabi

ta'limiy o'yinlardan foydalanish o'quvchilarga maqollarni o'rgatishda samarali natija beradi. Yuqorida ko'rsatilgan ta'limiy o'yinlardan boshlang'ich sinf o'quvchilariga maqollarni o'rgatishda foydalanish usullariga to'xtalib o'tsak².

"Maqolni tikla" metodiga to'xtalib otsak. Bu metoddan foydalanishda o'quvchilarni 3 guruhlariga bo'lib olamiz. Har bir guruhga ishtirokchilari o'zlari bilgan maqolaning boshidagi sozni aytadi keying guruh esa bu maqolning qolgan qismini tiklashlari kerak bo'ladi. Misol uchun, Olim bo'lsang,.....(olam seniki), yaxshi dam,.....(mehnatga hamdam). Shu tariqa davom etadi.

"Koptokni qaytar" ta'limiy o'yin ham "Davom ettir" o'yiniga o'xshash bo'lib, ushbu o'yindan o'qituvchi boshqarishi va koptok ishtirok etishi bilan farq qiladi. O'qituvchi maqolning bir qismini aytib, qo'lidagi koptokni o'quvchilardan biriga otadi, bu o'quvchi shu maqolning davomini aytmasa, o'yindan chetlatib turiladi. O'yinni oxirigacha olib borgan o'quvchi g'olib bo'ladi. Bu o'yin o'quvchilarni sergak, ziyrak va chaqqon bo'lishga ham o'rgatadi. Har bir metodning maqsadi o'quvchilarning ravon fikrlashga undashdir.

XULOSA. Xalqimizda: "Yoshlikda berilgan bilim toshga o'yilgan naqshdir", - degan naql bor. Maqollar orqali bolajonlarga Vatanga, tabiatga, ota-onaga bo'lgan mehrni singdirishimiz mumkin. Shu sababli ushbu darslikda maqollarning o'rni beqiyosdir. Bola o'qishni, yozishni o'rganayotgan paytdan boshlab unga yuqoridagi his tuyg'ularni shakllantrib borilsa, tarbiyalanayotgan o'quvchi Vatani, oilasi uchun jonini fido qiladigan farzand bo'lib yetishadi. Albatta, darslikda berilgan har bir asarning alohida o'rni va vazifasi bor. Maqollar bolalarga tarbiyaviy jihatdan ta'sir ko'rsatadi. Misol uchun birinchi maqolning tag zamirida chuqur ma'no yotadi. Bu

² BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA O'QUVCHILARGA MAQOLLARNI O'RGATISHDA TA'LIMIY O'YINLARDAN FOYDALANISH. Hayitboyeva Umida Nishonboy qiz Guliston Davlat universiteti 2-kurs magistri

shunchaki yozda pishgan meva qishda yeyiladi degani emas. Bu maqol shuni anglatadiki, yozda qilingan mehnat, samarasi qishda bilinadi. Yozda mehnat qilgan kishi keyinchalik shu mehnatning rohatini ko'radi. Yoz ma'nosida faqatgina faslni tushunmaslik kerak. Bu umrning yozi, ya'ni ayni mehnatga, bilim olishga bo'lgan quvvatimiz cho'qqisiga chiqqan palla nazarda tutilmoqda. Shu ikki misra katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI BAHOLASHDA XALQARO BAHOLASH DASTURLARINING AHAMIYATI Doniyarov Mavlonbek Arabovich, Jizzax davlat pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim" fakulteti o'qituvchisi;

2. BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA O'QUVCHILARGA MAQOLLARNI O'RGATISHDA TA'LIMIY O'YINLARDAN FOYDALANISH. Hayitboyeva Umida Nishonboy qiz Guliston Davlat universiteti 2-kurs magistri;

3. Unlibrary- elektron kutubxonasi;

4. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%F